

Vladimír Valeš, který se narodil a vyrůstal v Pochvalově na rozhraní Lounska a Rakovnicka, byl především autorem vlastivědných publikací a textů spojených s oblastmi Radonicka, Pětipeska, resp. Kadaňska a Chomutovska. Původním povoláním byl Valeš učitelem. Vzpomíná, že na (střední) Pedagogické škole v Brandýse nad Labem ho třídní profesor „brával na malování ke slepým ramenům Labe“. Jako čtyřiatřicetiletý (sic!) se stal ředitelem školy v Rynholci na Novostrašecku, ale pro aktivity během pražského jara byl funkce zbaven a posléze se natrvalo ocitl v hledáčku Státní bezpečnosti. Učit to, co chtěl, a tam, kde chtěl, a vůbec jakkoli veřejně působit měl po osmašedesátém velmi těžké. Svá nejproduktivnější léta Valeš strávil poblíž Kadaně, v jakési „zemi nikoho“ i v rámci severozápadních Čech, od sedmdesátých až do devadesátých let nepopulárních pro svůj těžký průmysl, četné inverze, kyselé deště a odumírající stromy. Valeš žil v Radonicích, zapadlé díře, navíc plné děr po bývalých dolech na hnědé uhlí, na několikanásobně vysídleném území – nejprve šli Němci a potom i Češi, jimž byla znárodnována půda. Nedaleko dosud stály, nebo už nestály vesnice, které dříve či později padly kvůli důlní činnosti, stavbě elektráren a vodních přehrad, nebo musely v roce 1953 ustoupit vojenskému újezdu Hradiště. Přes to všechno tu nebylo daleko do malebného Českého středohoří, úcty vzbuzujících Krušných hor a na hory a kopce Doupovských hor se ostatně bylo také možno aspoň dívat (od roku 2016 přitom bude velká část bývalého vojenského prostoru opět zpřístupněna turistům).

Ačkoli Valeš sám výtvarně tvořil, činil tak během normalizace „do šuplíku“. Byl zároveň významným motorem neoficiální regionální výtvarné scény. Na počátku normalizace podnikal s partou spřízněných výtvarníků letní soustředění pod hlavičkou KD Klášterec nad Ohří, mj. na jeho chalupě v Kojetíně (kam ve zralém věku přesídlil natrvalo). Neformální skupina se během osmdesátých let oficalizovala jako Výtvarná skupina SK ROH Kadaň. Po roce 1990 sice spolu tyto autoři nadále vystavovali, ale s mnohými novými možnostmi se jejich cesty de facto rozdělily. Valešovi přišly zkušenosti s organizováním výtvarného života v neoficiálním prostoru k dobru, když v novém miléniu začal na Vintířovsku (mezi Sokolovem a Karlovými Vary) pořádat plenéry, na něž obdržel dotace EU, resp. Phare. Sochy, které na nich umělci vytvářeli, získaly trvalý plac na příhodných venkovních místech, jako tomu bylo v době baroka.

Samostatně Valeš vystavoval většinou v regionu v letech 1963–1969 a potom od roku 1985 až do své smrti, přičemž v devadesátých letech také aktivně sochal (plastiky *Matka Země*, 2001, variace na Věstonickou venuši, nebo *Zmizelí sousedé*, 2002, pocta židovské komunitě Mašťova, která zanikla během holocaustu). Účastnil se také řady kolektivních výstav regionálně spřízněných umělců, mimo jiné těch z výše jmenovaných společenství. Valešova vlastní malířská tvorba připomíná výběrem barev

a jejich kladením Kupkovy „fugy“, zcela abstraktní nicméně není – jména (často se v názvu objevuje „krajina“) i použité motivy navádějí k symbolickému výkladu (*Krajina mizející*, 1991, *Paměť krajiny*, 2000, obojí olej). Většinou religiózní a sakrální motivy, motivy oblohy, ohně a slunce, domova a vsi i průmyslových budov komponuje Valeš do specifické, jakoby vržené, bující či rozmázlé koláže barevných ploch, zpravidla vertikálně orientované. Ještě za minulého režimu se Valeš zapojil také jako scénograf i autor scénáře a režie několika divadelních her pro dospělé i malé ochotníky v Radonicích (divadelní soubor V. K. Klicpery, Radoňáček), resp. Mašťově (Studio Mašťov). S inscenacemi, např. s *Ženským bojem* V. K. Klicpery (1974), *Býkem Klemensem Kazyse Saji* (1982) nebo *Bubny a trumpetami B. Brechta* (1986), objížděli radoničtí a mašťovští amatéři pravidelně národní přehlídky.

V několika publikacích vydaných po roce 1989 došla zúročení mravenčí práce regionálního badatele, jímž se Valeš během normalizace stal dle svých slov mimoděk, při nekonečných úhybných manévrech od činností zakázaných k povoleným. Dílčí stati uveřejňoval převážně v regionálním tisku (Průboj). Svou tehdejší „štaci“ představil v roce 1992 v publikaci *Radonicko kulturní a historické* (V. V. ve spolupráci s Klubem přátel historických památek Radonice – Vintířov). Bohužel ale jen do období před první světovou válkou, ačkoli na konci brožury píše: „*Zaznamenávám trpělivě po dvacet let na Radonicku vzpomínky pamětníků, hovořím s Němci, kteří tu žili tenkrát, a s Čechy, co přišli po válce. Pomalu se skládá obraz doby, kterou nám bylo dáno žít...*“ Druhá část nikdy neviděla světlo světa, snad pro jiné aktivity, jimiž bylo činorodému Valešovi dáno se po revoluci zabývat. Přitom poslední veřejnou funkcí, kterou zastával, bylo právě starostování v Radonicích.

Poctivému pramennému mapování zapadlých oblastí severozápadních Čech se Valeš věnoval v podobně zaměřených publikacích o Mašťově (*800 let Mašťova*, MNV Mašťov, 1989) a Pětipesku (*Pětípsy, Vidolice a Račetice*, Okresní muzeum Chomutov, 2002). Po revoluci se Valešovi, tak jako mnohým jiným více či méně perzekvovaným činovníkům, otevřely brány k dalšímu studiu – na Karlově univerzitě si udělal doktorát – a vysokým veřejným funkcím – působil jako okresní školní inspektor, krátce jako ředitel České školní inspekce a ředitel Střediska knihovnických a kulturních služeb Chomutov. To tehdy již několik desetiletí sídlilo v areálu bývalého jezuitského kláštera, o němž Valeš ještě ve funkci ředitele sepsal výpravnou knihu *Historie jezuitského areálu v Chomutově* (Středisko knihovnických a kulturních služeb Chomutov, 2002). Publikace je jedním dechem také zprávou o dějinách samotného severočeského města, v němž jezuité působili, a to i po zrušení jejich řádu.

Při svém vlastivědném pátrání Valeš natrefil na zapomenutou osobnost vlastivědce Přemysla Cyrila Bačkory alias Bedřicha Bernaua, jemuž v roce 1994 věnoval samostatnou monografii nazvanou *Návraty ke krajům mládí. Portrét opomíjeného badatele Bedřicha Bernaua* (Klub přátel historických památek Radonice – Vintířov, Okresní knihovna Chomutov). Měl s ním mnoho společného. Podobnost nacházíme už u Bernauova otce Josefa Bačkory, který byl učitelem a stejně jako Valeš měl potíže –

v 19. století ovšem proto, že vyučoval české děti i česky a ne výhradně německy, jak bylo c. k. úřady povoleno. Také v jeho případě měl příběh putování po různých štacích svůj zdánlivý „revoluční“ happyend, aby skončil Bačkorovým nuceným penzionováním (Valeš setrval ve funkci ředitele České školní inspekce ve druhé polovině devadesátých let pouze krátce, protože upozorňoval na špatné hospodaření úřadu). Bernau, povoláním účetní v cukrovaru, se zabýval převážně vlastivědou „německého Česka“ (sudetských Čech, resp. severozápadního pohraničí). Ve svých pracích často brojil proti upadání památek a vandalství a i Valeš v roce 1991 s přáteli založil občanské sdružení Klub přátel historických památek Radonice – Vintířov, které díky dotacím obecním, státním i zahraničním obnovovalo drobné sakrální stavby a především kapli Panny Marie Pomocné na Vintířovském vrchu.

Bernau stál stranou ideologicky a politicky zneužívaného konfrontačního česko-německého dějepisectví. Co napsal, bylo ověřeno v pramenech nebo přímo na místě, ať už to hrálo do karet Němcům, nebo Čechům. Valeš pak v tomto duchu do souboru medailonů *Kadaňsko výtvarné 1900–2000* (Středisko knihovnických a kulturních služeb Chomutov, 2002) zařadil rovněž německé umělce, jichž byla nakonec asi polovina – včetně takových, jimž psal předmluvu k výstavnímu katalogu nechvalně proslulý sudetoněmecký Obergruppenführer Konrád Henlein a již byli po válce odsunuti. Ve zmíněné publikaci zasazuje Valeš osobnosti a díla výtvarného umění do společensko-politicko-historického kontextu, medailony jednotlivých tvůrců jsou tak fascinující mozaikou „malých“ lidských dějin ve „velkém“ 20. století. V úvodu Valeš píše: *„Zatímco v historických oblastech uvnitř Čech šel vývoj posledních sta let bez většího přerušení, v tzv. pohraničí bylo tomu jinak. Tady politické a společenské změny znamenaly zásadní přerušení kontinuity, jehož důsledky pocítujeme dodnes. Nacházíme tu bílá místa, o nichž mnoho nevíme, pozapomenuté hodnoty, osobnosti, události, činy, které ke své škodě neznáme. Je naší povinností vůči sobě i zítřejším generacím vynést na světlo, co bylo zapomenuto, a obnovovat tak historickou paměť.“*

Fakt, že měl Valeš za minulého režimu problémy, byť jen jako lokální pedagog (a i v tom novém ho, jak zmíněno výše, také jednou odstavili od vesla), v něm možná vytrpěl cit pro mapování všudypřítomné moci v osobních životopisech. Valeš přišel ve svém regionálně zaměřeném díle s drobníčkami o kádrující, šikanující a trestající moci. Tu je z práce vyhozen komunist, tam je odsunut Němec, tady přijde o statek zemědělec, jinde nemůže pedagog učit – jako v případě jeho samotného. Valeš poutavě ukazuje moc, která sedí jako neviditelné zvíře za krkem příčinlivým lidem, kadaňským umělcům jako Karel Havlíček nebo regionálním badatelům jako Bernau. Jejich uznání bývá zpravidla retrospektivní: „politická mrtvola“ se dočká rehabilitace, tedy získává sochu, ulici či kolokvium, až ve stáří, či posmrtně.

Přesto, že i jeho konfrontace s mocí neminula, prožil Valeš, přáteli titulovaný „oléomalíř“, zřejmě spokojený život. Ostatně zhruba v posledních patnácti letech víceméně dělal na tom, na čem

chtěl: kraji, ve kterém mu bylo dáno žít, se vyznal celým svým dílem. Péčí jeho ženy Jaroslavy („Járynky“), s níž měl dvě dcery, vyšel po jeho předčasném úmrtí v roce 2006 ineditně soubor básní *Reminiscence* a upomněl tak na další fazetu této na jedné straně renesanční, na straně druhé buditelské osobnosti. Básně totiž oficiálně publikoval jen zamlada v časopise Československý voják a v Učitelských novinách.

(Zpracoval: Jaroslav Balvín)